

06:22

UHØRT?

BETYDNINGEN AF NEDSAT HØRELSE FOR
ARBEJDSMARKEDSTILKNYTNING OG
ARBEJDSLIV

Vibeke Tornhøj Christensen

KØBENHAVN 2006
SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET

UHØRT? BETYDNINGEN AF NEDSAT HØRELSE FOR
ARBEJDSMARKEDS'ILKNYTNING OG ARBEJDSLIV

Afdelingsleder: Ole Gregersen
Afdelingen for socialpolitik og velfærdsydelse

Undersøgelsen har været fulgt af en styregruppe og en ekspertgruppe.

Styregruppe:

Anne Hasselholm, Jøp, Ove og Myrthu A/S
Dennis Jensen, CO-Industri
Jens Hørby Jørgensen, Arbejdsmarkedsstyrelsen
Niels Sejersen, Dansk Industri
Nikolai Bisgaard, GN Resound
Per Kokholm, Oticon A/S
Søren Dalmark, Landsforeningen for Bedre Hørelse

Ekspertgruppe: Professor Kjeld Møller Pedersen, Institut for Sundhedstjenesteforskning, sundheds-
økonomisk forskningsenhed, SDU, overlæge Ture Andersen, Audiologisk afdeling, Odense Universi-
tetshospital og kulturanthropolog Susanne Bisgaard.

ISSN: 1396-1810
ISBN: 87-7487-823-9

Layout: Hedda Bank
Oplag: 800
Tryk: BookPartnerMedia A/S

© 2006 Socialforskningsinstituttet

Socialforskningsinstituttet
Herluf Trolles Gade 11
1052 København K
Tlf. 33 48 08 00
sf@sf.dk
www.sf.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig
angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller
gen giver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
	Hørelsen	10
	Nedsat hørelse og øget sandsynlighed for ikke at være i arbejde	10
	Samfundsmæssige omkostninger	11
	Egen vurdering af hørelsens betydning	12
	Hørelsens effekt på arbejdslivet	12
	Socialt liv	13
1	INDLEDNING	15
	Nedsat hørelse	15
	Tidligere undersøgelser	27
	Rapportens opbygning	31
2	UNDERSØGELSESDSIGN OG METODE	33
	Den kvantitative undersøgelsesmetode	34
	Den kvalitative undersøgelsesmetode	43

3	MÅL FOR HØRENEDSÆTTELSEN	45
	Diagnosticeret hørenedsættelse	45
	Audiologisk mål for hørelsen	48
	Mål for den funktionelle hørelse	54
	Sammenligning mellem den klinisk målte og den funktionelle hørelse	59
	Sammenfatning	64
4	HVEM DELTAGER?	67
	Beskæftigelse og høreproblemer	67
	Personkarakteristika og nedsat hørelse	73
	Sammenfatning	87
5	ARBEJDSLIV	89
	Påvirker høreproblemer arbejdslivet?	89
	Sammenfatning	109
6	SOCIALT LIV	111
	Påvirker høreproblemer det sociale liv og de sociale relationer?	111
	Sammenfatning	121
7	BESKÆFTIGELSESGRAD	123
	Beskæftigelsesgrad og hørenedsættelse	124
	Regressionsanalyse	125
	Mænds beskæftigelsesgrad	126
	Kvindes beskæftigelsesgrad	129
	Sammenfatning	136
8	ARBEJDSLØSHED	139
	Arbejdsløshed og nedsat hørelse	139
	Regressionsanalyse	141
	Mænds arbejdsløshed	142
	Kvindes arbejdsløshed	143

	Historik for arbejdsløshed	148
	Tryghed i arbejdet	149
	Sammenfatning	150
9	FØRTIDIG TILBAGETRÆKNING	153
	Førtidspension, efterløn og nedsat hørelse	153
	Regressionsanalyse	157
	Mænds førtidige tilbagetrækning	159
	Hørelsens betydning for mændenes førtidige tilbagetrækning	172
	Kvindernes førtidige tilbagetrækning	173
	Hørelsens betydning for kvindernes førtidige tilbagetrækning	183
	Forskellig kønsmæssig betydning af nedsat hørelse	184
	Hørelsens indirekte effekt på den førtidige tilbagetrækning	187
	Hørelsens betydning for den fremtidige tilbagetrækning fra arbejdsmarkedet	192
	Sammenfatning	195
10	SAMFUNDSØKONOMISKE OMKOSTNINGER VED NEDSAT HØRELSE	197
	Høreproblemers samfundsøkonomiske betydning	197
	Værdi af tabt arbejdsproduktion – teori	202
	Resultater	206
	Resultaternes statistiske robusthed	221
	Sammenfatning	222
11	SAMMENFATNING	225
	Baggrund	225
	Hvem har problemer med hørelsen?	230
	Socialt liv og høreproblemer	230
	Arbejdsliv og høreproblemer	231
	Arbejdsmarkedstilknytning	233

Svarpersonernes eget syn på betydningen af deres høreproblemer	236
De samfundsmæssige omkostninger	237
Perspektiver	238

LITTERATUR	241
------------	-----

SFI-UDGIVELSER SIDEN 2005	255
---------------------------	-----

FORORD

Problemer med hørelsen er en lidelse, som rammer en væsentlig del af den danske befolkning. En hørenedsættelse kan resultere i forringede kommunikationsmuligheder med social isolation og afsondring fra arbejdsmarkedet til følge. I denne rapport undersøges oplevelsen af livet på arbejdsmarkedet med nedsat hørelse og sammenhængen mellem nedsat hørelse og arbejdsmarkedstilknytning. Spørgsmålet er således, i hvilket omfang personer med høreproblemer har en øget risiko for arbejdsløshed eller førtidig tilbagetrækning.

Rapporten er et led i et samarbejdsprojekt mellem Jøp, Ove & Myrthu A/S, Dansk Industri og Socialforskningsinstituttet. Projektet er finansieret af Beskæftigelsesministeriets handikappulje samt GN Resound og Oticon A/S. Undersøgelsen er udarbejdet af forskningsassistent Vibeke Tornhøj Christensen. Seniorforsker Steen Bengtsson har udført og analyseret de kvalitative interview, mens forsker Martin Rasmussen har stået for beregningerne i kapitel 10 og skrevet udkast til kapitlet.

En særlig tak rettes til rapportens styregruppe samt ekspertgruppen ved professor Kjeld Møller Pedersen, Institut for Sundhedstjenesteforskning, sundhedsøkonomisk forskningsenhed, SDU, overlæge Ture Andersen, Audiologisk afdeling, Odense Universitetshospital og kulturanthropolog Susanne Bisgaard, der har læst og kommenteret udkast til rapporten

med efterfølgende gode råd og kommentarer. GN Resound og Oticon A/S takkes endvidere for at have stillet audiometre til rådighed i forbindelse med surveyen.

København, september 2006

Jørgen Søndergaard

RESUMÉ

Denne rapport omhandler betydningen af en nedsat hørelse i forhold til arbejdsmarkedstilknytning og arbejdsliv. Vi undersøger, i hvilket omfang personer med høreproblemer har en forøget risiko for arbejdsløshed eller førtidig tilbagetrækning gennem enten førtidspension eller efterløn.

Kommunikation med andre mennesker er en vital del af den menneskelige tilværelse. Idet nedsat hørelse er en lidelse, der netop påvirker interaktionen og samtalemulighederne med andre mennesker, har hørehæmmede en forøget risiko for at udvikle et kommunikationshandicap. Et sådant kan have en afgørende effekt på arbejdslivet såvel som det sociale liv. Det kan være yderst udmattende at skulle koncentrere sig for at kunne følge med ved samtaler dagen igennem, og når det ikke er muligt at deltage i faglige og sociale sammenhænge på arbejdspladsen på lige fod med andre, øges risikoen for udelukkelse og isolation. Alt dette kan have en forringelse af arbejdslivet til følge.

Rapporten bygger på kvantitativt datamateriale bestående af en spørgeskemaundersøgelse, som vi har indsamlet i 2005 blandt et repræsentativt udsnit af den danske befolkning i alderen 50-64 år. I alt 2.407 personer deltager i undersøgelsen. De 2.407 personer udgør undersøgelsens nettostikprøve. I tillæg hertil har vi foretaget kvalitative interview med 39 personer, som selv har angivet at have problemer med hørelsen.

Vi kan overordnet konkludere, at en nedsat hørelse har betydning for arbejdsmarkedstilknytningen. Vi ser imidlertid klare forskelle mellem

mænd og kvinder, både i forhold til graden af hørenedsættelse og de konsekvenser, som høreproblemerne har. Undersøgelsen tyder endvidere på, at mange hørehæmmede ikke umiddelbart er opmærksomme på den betydning, deres høreproblemer har i forhold til arbejdslivet og det sociale liv på arbejdspladsen.

HØRELSEN

I rapporten anvender vi tre forskellige mål for hørelsen. Først og fremmest anvendes en opgørelse over alle svarpersonernes høretærskel målt ved hjælp af en klinisk audiologisk høretest. Testen viser, at 13 pct. af personerne i nettostikprøven som minimum lider af en moderat hørenedsættelse ved brug af dette klinisk opnåede mål. Problemer med hørelsen kan imidlertid antage flere forskellige former end blot en øget høretærskel. Problemerne kan i stedet være af perceptiv karakter og være forbundet med fx taleopfattelsen eller evnen til at skelne ord fra hinanden. Derfor har svarpersonerne endvidere besvaret en række spørgsmål angående deres funktionelle hørelse i dagligdagen. 27 pct. af personerne i nettostikprøven oplever nogle eller mange vanskeligheder ved at følge med i en samtale, når flere er samlet. 16 pct. har problemer med hørelsen i mere end én af dagligdagens lyttesituationer som fx at høre en telefon, der ringer, eller at høre nogen, der taler med normal stemme i et ellers stille rum.

Kun lidt over 5 pct. (131 personer) af deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen har et høreapparat. Og yderst få personer har forstærkertelefoner, teleslynger, tolke eller andre hjælpemidler til rådighed på arbejdspladsen.

NEDSAT HØRELSE OG ØGET SANDSYNLIGHED FOR IKKE AT VÆRE I ARBEJDE

De statistiske analyser viser, at nedsat hørelse har en effekt i forhold til arbejdsmarkedstilknytningen. For kvinder øges sandsynligheden for arbejdsløshed, at blive førtidspensioneret eller at gå på efterløn, jo dårligere hørelse de har. Nedsat hørelse øger dog hovedsageligt kvindernes sandsynlighed for at gå på efterløn. For mændene er det hovedsageligt sandsynligheden for at blive førtidspensioneret, der forøges ved nedsat hørelse.

Sandsynligheden for at vælge efterløn øges dog også for mændenes vedkommende, jo dårligere hørelse de har.

Kønsmæssige forskelle

Baggrunden for de kønsmæssige forskelle skal for en stor dels vedkommende findes i den forskellige udbredelse af høreproblemer mellem de to køn. Mændene i undersøgelsen har således en dårligere hørelse end kvinderne – specielt når der ses på den klinisk målte opgørelse over høretærskelen.

Da mænd får problemer med hørelsen tidligere og generelt får en sværere grad af hørenedsættelse, er det en medvirkende årsag til, at nogle mænd bliver førtidspensioneret, før de fylder 60 år. Da de fleste kvinder er over 60 år, før høreproblemerne for alvor sætter ind, vil kvinderne ofte vælge at gå på efterløn frem for førtidspension, hvis de har den mulighed.

Samtidig tyder noget på, at kvinder lider af andre typer af høreproblemer og er mere afhængige af deres hørelse end mænd.

SAMFUNDSMÆSSIGE OMKOSTNINGER

Da personer med høreproblemer har en lavere beskæftigelsesgrad og en lavere ugentlig arbejdstid, forårsager problemer med hørelsen et tab i arbejdsproduktion og dermed øgede omkostninger for samfundet. Den enkelte persons arbejdsproduktion sættes i analyserne lig med arbejdsindkomsten. Ved at sammenligne den samlede arbejdsindkomst i nettostikprøven med arbejdsindkomsten i en utopisk population magen til vores, blot helt uden funktionelle høreproblemer, har vi udregnet den samlede tabte arbejdsproduktion i nettostikprøven på baggrund af funktionelle høreproblemer. Denne tabte arbejdsproduktion kan herefter opregnes til den samlede danske befolkning i alderen 50-64 år.

Resultatet viser, at høreproblemer i befolkningen fra 50-64 år afstedkommer et årligt tab i arbejdsproduktion svarende til ca. 2,7 milliarder kroner. Da beregningerne er behæftet med visse usikkerheder, kunne et skøn ligge på ca. en tredjedel af ovenstående beløb.

I beregningerne har vi ikke taget hensyn til, at behandling af høreproblemer eller tiltag for at mindske de funktionelle høreproblemer vil være omkostningsfyldte. Manglende skatteindtægter i forbindelse med den tabte arbejdsproduktion, udgifter til overførselsindkomster eller en

generelt øget velfærd for den hørehæmmede inkluderes heller ikke. Ovenstående tal dækker dermed udelukkende over en tabt *arbejdsproduktion*.

EGEN VURDERING AF HØRESENS BETYDNING

De statistiske analyser viser således, at problemer med hørelsen nedsætter sandsynligheden for beskæftigelse og har klare samfundsmæssige omkostninger.

På trods af disse statistisk påviste sammenhænge er det kun få af de personer, som selv har angivet at have problemer med hørelsen, der mener, at deres høreproblemer har indvirket på deres nuværende beskæftigelsesmæssige situation. Det gælder både for arbejdsløse, førtidspensionister og efterlønsmodtagere.

Det samme gør sig gældende i de kvalitative interview. Selvom alle deltagerne i de kvalitative interview har angivet, at de har problemer med hørelsen, giver langt størstedelen af dem udtryk for, at deres høreproblemer ikke har stor betydning i deres arbejdsliv.

HØRESENS EFFEKT PÅ ARBEJDSLIVET

Divergensen mellem de statistiske analyser og svarpersonernes egen vurdering af deres hørelses betydning for arbejdsmarkedspositionen og arbejdslivet tyder på, at hørelsens effekt ofte er af en indirekte karakter.

I den kvantitative spørgeskemaundersøgelse stilles en række spørgsmål om svarpersonernes oplevelse af deres arbejdsliv. Det fremgår heraf, at hørehæmmede har en noget anden oplevelse af deres arbejdsliv og andre bevæggrunde for tilbagetrækning end normalt hørende – og det vel at mærke, når der spørges til arbejdslivet uden at inddrage hørelsen i spørgsmålet.

Både hørehæmmede og normalt hørende er overordnet set ganske tilfredse med deres arbejde og arbejdsliv. Alligevel oplever personer med funktionelle høreproblemer i højere grad end normalt hørende at have en forringet relation til ledelsen på deres arbejdsplads. De oplever derudover et noget dårligere socialt arbejdsmiljø på arbejdspladsen. Og personer med høreproblemer er mere psykisk udmattede efter endt arbejdsdag end personer uden høreproblemer.

Personer, der har trukket sig tilbage, stilles desuden en række

spørgsmål om grunden til deres tilbagetrækning, mens personer, der stadig er på arbejdsmarkedet, bliver bedt om at angive deres forventede tilbagetrækningsgrund. Hørehæmmede angiver i den forbindelse i højere grad såkaldte push-faktorer som årsag til deres tilbagetrækning, mens normalt hørende oftere angiver pull-faktorer. Den ene gruppe tvinges således ud af arbejdsmarkedet, mens den anden gruppe oftere har forhold uden for arbejdsmarkedet, som trækker dem den vej.

Dermed tyder meget på, at arbejdslivet alligevel forringes, når der opstår problemer med hørelsen, men det er en påvirkning, som ofte sker ubevidst for den hørehæmmede. Og det er formentlig den forringede oplevelse af arbejdslivet, som får den hørehæmmede til at trække sig tilbage, uden at han/hun er opmærksom på den rolle, hørelsen spiller. Der ligger altså nogle specielle krav til hørehæmmede om ikke blot at erkende en opstået nedsat hørelse, men i lige så høj grad om at acceptere den og de begrænsninger, den kan sætte i omgangen med andre mennesker.

SOCIALT LIV

I modsætning til besvarelserne angående hørelsens betydning for arbejdslivet finder mange hørehæmmede, at deres høreproblemer kan være problematiske i det sociale liv uden for arbejdsmarkedet. Selvom mange umiddelbart mener at have fundet måder, hvorpå de kan omgå høreproblemerne, giver de også udtryk for, at høreproblemerne begrænser deres sociale virke. Her er det specielt, når den hørehæmmede skal deltage i samtaler med mere end en anden person, eller når der er baggrundsstøj, at høreproblemerne kan mærkes.